

УДК 330.341.1(477)

Джаман М.О., д.е.н., професор

ПРАТ Україно-Польський ВНЗ «Центрально-Європейський університет»

СУЧАСНИЙ СТАН ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ

В статті розкрито суть категорій потенціал, структура інноваційного потенціалу, сучасний стан інноваційного потенціалу України та фактори впливу на його формування.

Ключові слова: потенціал, інноваційний потенціал, інноваційна політика, інвестиції, інвестиційний клімат, інвестиційна політика.

Dzhaman M.O.

THE CURRENT STATE OF INNOVATION POTENTIAL OF UKRAINE

The article describes the current state of innovation potential, its structure and factors influencing its formation in Ukraine.

Keywords: potential, innovative potential, innovation policy, investment, investment climate, investment policy.

Джаман М.А.

СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ИННОВАЦИОННОГО ПОТЕНЦИАЛА УКРАИНЫ

В статье раскрыта сущность категории потенциал, структура инновационного потенциала, современное состояние инновационного потенциала Украины и факторы влияния на его формирование.

Ключевые слова: потенциал, инновационный потенциал, инновационная политика, инновации, инвестиционный климат, инвестиционная политика.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Інновація, за класичним визначенням відомого австрійського економіста Й.Шумпетера, – не просто нововведення, а нова функція виробництва, «нова комбінація», яка базується на використанні сфери знань і технологій. Державна інноваційна політика – це комплекс економічних, організаційно-правових та інших заходів держави, спрямованих на впровадження результатів НТП у виробництво, стимулювання і підтримку інноваційних процесів в економіку. Проблема економічного зростання є досить актуальною в Україні в даний час, тому необхідно за досить короткий час створити передумови його інноваційного типу. Такі країни як США, Японія, Південна Корея і розвинені країни Європи уже накопичили достатній досвід у сфері інноваційної діяльності. Ми вважаємо доцільним використати їх досвід у нас без сліпого і бездумного копіювання, але для цього необхідно проаналізувати сучасний стан інвестиційно-інноваційної складової економічного зростання. Адже інвестиції є головним і визначальним фактором економічного зростання. Їх нестача – одне з найважливіших порушень у господарській діяльності, що на рівні держави призводить до нераціонального, неефективного використання інноваційного потенціалу і економічної відсталості загалом.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Сприйняття інновації як визначного фактора економічного зростання знайшло своє відображення у багатьох дослідженнях як зарубіжних, так і вітчизняних вчених, теоретиків та практиків: Ю.Бажала, П.Беленького, В. Войцехівського, О.Власюка, Г.Доброва, П.Друкера, П.Завліна, С.Ільєнкової, М.Козоріз, М.Кондратьєва, О.Кузьміна, Б.Малицького, Г.Менша, М.Лапіна, О.Лапко, Л. Нейкової, Я. Порубко, М.Портера, С. Прігожина, Б.Санто, Р.Солоу, Б.Твісса, М. Туган-Барановського, Р.Фатхутдінова, К.Фрімена, Д.Черваньова, Й.-А. Шумпетера та ін.

Майже кожний вчений-економіст, досліджуючи інноватику, наводить своє визначення інновації, інноваційного потенціалу, пропонує ознаки та класифікацію основних моделей інноваційного розвитку, придатних для застосування в Україні та розглядає структуру інноваційного потенціалу. Лише останнім часом їх розглянули В.Александрова, О. Амоша, Є. Бойко, П.Беленький, М. Данько, М. Долішній, С. Дорогунцов, С.Кацура, С. Матвеев, О. Носова та ін. Ми в свою чергу також розкриємо в нашому розумінні сутність поняття категорії «потенціал», представимо його у формалізованому виді і проаналізуємо фактори, які впливають на формування інноваційного потенціалу України в наше сьогодення.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Інноваційний потенціал України формувався у продовж другої половини ХХ ст. – в період розгортання у світі науково-технічної революції (НТР). Будучи у складі єдиного народногосподарського комплексу колишнього СРСР науково-технічний потенціал України був досить потужним і характеризувався відносно високими показниками. Так, за даними ЮНЕСКО, частка України у світовому інженерно-науковому потенціалі становила на той час майже 7%, а у міжреспубліканському поділі СРСР на її долю припадало біля 40% виробництва науково-технічної продукції та нових технологій при охопленні близько 20% сукупного ВВП народногосподарського комплексу Радянського Союзу, хоч займала всього 2,7% його території і 18% від усього населення. Однак, щоб далі аналізувати сучасний стан інноваційного потенціалу України, пропонуємо спочатку з'ясувати суть самого поняття «потенціал», а потім структуру безпосередньо «інноваційного потенціалу».

В науковій літературі термін «потенціал» вживається для забезпечення засобів, запасів і джерел, які є в наявності і можуть бути використані для досягнення певної мети, або вираження якоїсь проблеми чи можливості окремої особи, фірми, суспільства або держави. Ми вважаємо за необхідність уточнити дане поняття як економічну категорію і представити у формалізованому вигляді. На наш погляд, потенціал (П) – це сума фактично використаних ресурсів ($P_{ф.в.}$) і резерву (P_p), який є у наявності фірми чи підприємства. Тобто:

$$P = P_{ф.в.} + P_p \quad (1)$$

Звідси можна зробити наступні методологічні висновки:

1) потенціал ніяк не можна ототожнювати з ресурсозабезпеченістю, а тим паче з результатами виробництва;

2) на випадок вичерпного використання резерву він переходить у ресурс ($P_p \rightarrow 0$) і стає фактором виробництва, а потенціал стає фактично використаним ресурсом ($P = P_{ф.в.}$) [1, с.147]. Таким чином, потенціальні можливості ресурсу для дальшого росту виробництва в даному випадку стають вичерпаними. Тобто «потенціал» - це поняття, яке віддзеркалює не просто стан об'єкта, але й одночасно сутність методологічних основ чисельності реальних процесів та явищ. Ми вважаємо, що «потенціал – це не використанні можливості». Таке визначення дає можливість чітко і адекватно відобразити не тільки ту чи іншу ситуацію, ті чи інші відносини, але й самі процеси безпосередньо і тенденції їх розвитку, а також рівень ефективності функціонування соціально-економічної системи в цілому. Адже причиною нераціонального, неефективного використання резерву, може бути низький рівень технічного оснащення, (технологій), низький рівень науково-технічної підготовки персоналу чи самого керівництва фірми, і багато інших причин.

Інноваційним потенціалом слід вважати сукупність наявних у країні інтелектуальних, технологічних, науково-виробничих ресурсів з відповідним їх інфраструктурним забезпеченням, які здатні створювати нові знання, та ефективний механізм їх комерційного застосування. Ми переконані, що інноваційний потенціал (П) здатний навіть змінювати, покращувати прогрес самого розвитку дифузії інновацій. Для прикладу, застосування нового обладнання веде до виготовлення нової,

модернізованої продукції, яка з одного боку є результатом праці більш науково-технічно грамотнішого кадрового персоналу, а з іншого – на ринку інновацій виступає джерелом і фактором подальших змін. ІІ якби стоїть на стику реальності, яка його характеризує, і майбутності, яка його визначає і в той же час визначається ним. Тобто, він здатен накопичуватися й розвиватися на власній основі по мірі своєї реалізації. Розвиваючись, інноваційний потенціал виявляє ще більш потужніші можливості до розвитку, є спонукаючим фактором, поштовхом до нього. Отже – це діалектика, це об'єктивна необхідність розвитку ефективнішого, прогресивнішого, раціональнішого – це закономірність життя в якому все тече і все змінюється: невпізнане стає зрозумілим, краще стає вигіднішим і досконалішим.

Доцільно також виділити основні вирішальні компоненти ІІ. Ми розділяємо думку окремих вчених [12, с.189] щодо єдності трьох складових інноваційного потенціалу: *ресурсної, внутрішньої та результативної*, які співіснують, взаємно передбачають і обумовлюють одна одну та проявляються у використанні, як його «триєдина сутність». Схематично це виглядає, на наш погляд, таким чином: (рис.1).

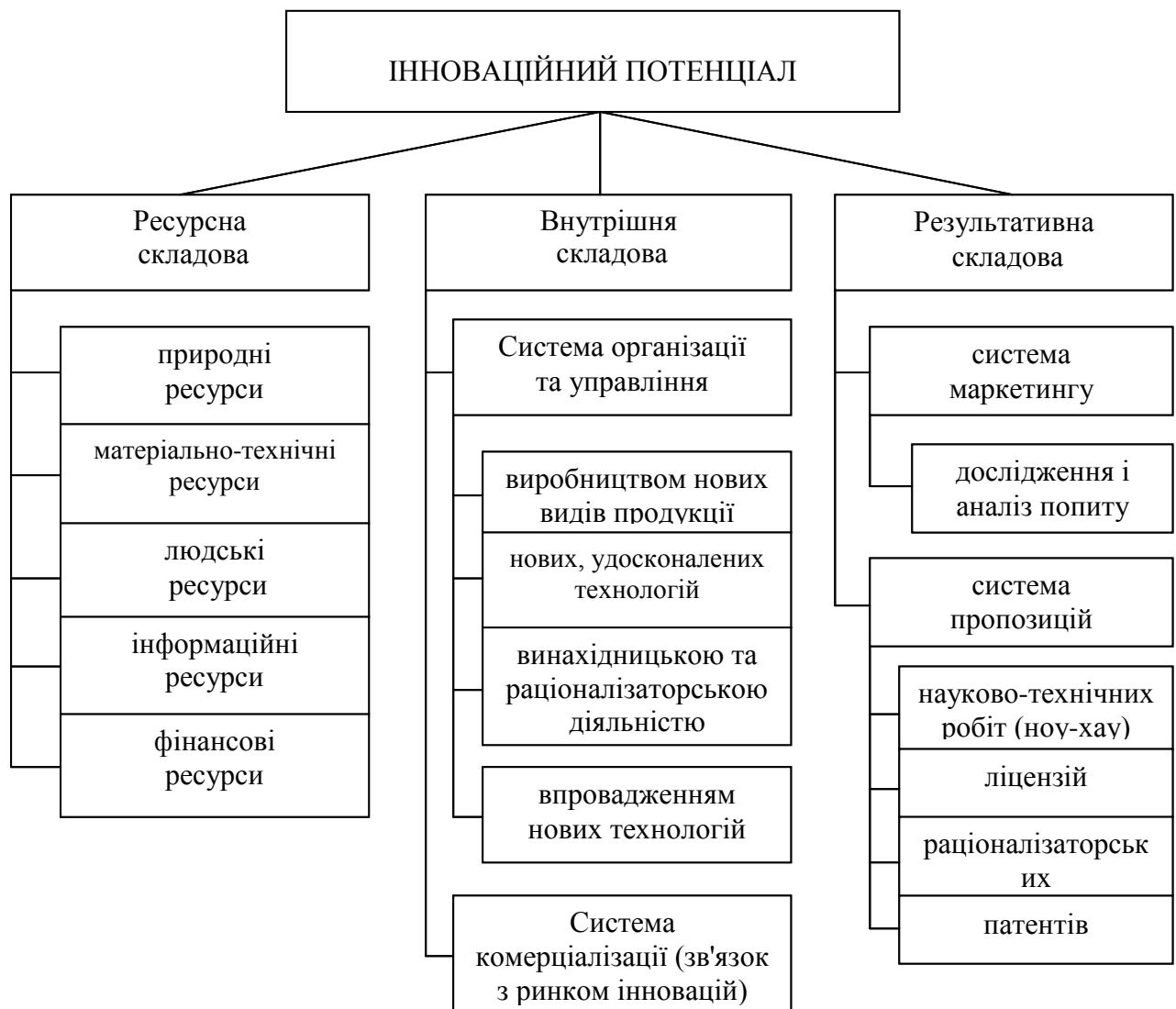

Рис 1. Система інноваційного потенціалу

Ресурсна складова ІІ залежить від можливостей використання кожного одиничного господарського ресурсу в інноваційному процесі. Головним принципом виділення ресурсних елементів потенціалу є їх функціональна роль в інноваційному

процесі. Дана складова включає в себе природні, матеріально-технічні людські, інформаційні та фінансові ресурси, які в свою чергу поділяються на частини, існуючі в безпосередньому зв'язку та взаємозалежності.

Внутрішня складова забезпечує організацію дієздатності і ефективності функціонування підприємства зі створення та виробництва нових видів продукції та поліпшення їх якісних характеристик; створення та використання нових, більш удосконалених прогресивних технологій, сировини і матеріалів; здійснення винахідницької та раціоналізаторської діяльності. Дану складову доцільно представити інститутами, які забезпечують організацію внутрішніх процесів інноваційної діяльності (винахід і виробництво нового продукту); організацію безпосереднього впровадження нових технологій; взаємозв'язок об'єкта дослідження підприємства як з наукою, так із ринком інновацій (комерціалізація).

Результативна складова демонструє результат реалізації існуючої можливості, тобто досягнутий рівень потенціалу через інноваційні ринки. Показники інноваційної діяльності здійснюють вплив як на попит, так і на пропозицію інновацій через маркетингову службу. Попит на інновації формується інноваційною активністю підприємств через впровадження інновацій (ноу-хау) на виробництві та безпосередньо на оновлення продукції. Структура пропозицій інновацій включає: результати наукових та науково-технічних робіт; надходження заявок на видачу охоронних документів і використання об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій; продаж і придбання ліцензій на об'єкти інтелектуальної власності. Таким чином, дана складова представляє собою цільову характеристику даної категорії (інноваційного потенціалу), яка проявляється в потоках інноваційної продукції, забезпечуючи головним чином її відтворення.

Звісно, що науково-технічний прогрес (НТП) не можливий без активізації інноваційних процесів, прискореного впровадження у виробництво передових технологій і новітніх розробок. Для цього необхідна продумана, виважена державна інноваційна політика. Згідно із Законом «Про інноваційну діяльність» [8], головною метою державної інноваційної політики визначено створення соціально-економічних, організаційних і правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання інноваційного потенціалу країни, забезпечення впровадження сучасних екологічно чистих, безпечних, енерго- та ресурсозберігаючих технологій, виробництва та реалізації нових видів конкурентоздатної продукції.

При визначенні інноваційної політики велике значення має вибір її моделі. Зважаючи на територіальну, галузеву та структурну неоднорідність ІІ та конкретних проблем, що стоять перед вітчизняним суспільством, в Україні існує можливість використання різних моделей інноваційного розвитку. Можливі моделі та їх основні риси ми узагальнено відобразили в таблиці 1.

Високі темпи розвитку ІІ є необхідною, але недостатньою умовою ефективної інноваційної діяльності. Особливе значення має створення високого рівня інноваційної сприятливості. Для порівняння з розвинутими країнами, зокрема в США, принципи формування інноваційної політики включають: 1) урядову підтримку функціональних досліджень, що мають потенційно велике значення для держави; 2) встановлення пріоритетів у сфері науки і техніки, що, в основному, покладено на адміністративно-бюджетне управління; 3) стимулювання перебудови промисловості згідно з планом економічного відродження, що фактично є непрямым фінансуванням науково-дослідних та проектно-конструкторських робіт (НДПКР) з боку приватного сектору (особливо перспективних робіт, прискорення впровадження нововведень).

Характеристика основних моделей інноваційного розвитку, придатних для застосування в Україні

Назва моделі	Основні риси
1. Активна дифузія інновацій	Тісна взаємодія уряду з науковими установами, вузами, підприємствами, організаціями
2. Державна підтримка інноваційних фірм	Державна підтримка всіх інноваційних структур при виході їх продукції на світовий ринок
3. Локальне інноваційне середовище	Концепція на певній території наукового, освітнього, виробничого, фінансового потенціалів, об'єднаних єдиним процесом технологічного розвитку
4. Міжгалузеві науково-технічні комплекси	Створення інноваційної системи за умови генерації всіх характеристик для моделі «локального інноваційного середовища» факторів
5. Науково-технічне співробітництво країн СНД	Науково-технічне співробітництво між державами, підприємствами країн СНД за спеціальними програмами, комерційними замовленнями на науково-технічну продукцію
6. Світове співробітництво	Міжнародне науково-технічне співробітництво, широкий обмін науковими результатами і технологіями

В Японії державна політика пріоритетів передбачає два шляхи: перший – освоєння зарубіжного досвіду на основі закупівлі ліцензій, а другий – розвиток власних досліджень і розробок. При цьому, якщо до початку 80-х років японський уряд віддавав перевагу освоєнню знань (процесів), то згодом він виступив ініціатором великих національних програм у сфері НДПКР. Але формування даної політики відбувається не під егідою єдиного центру, а як результат жорстокої конкуренції між багатьма урядовими установами за фінансові ресурси і панівне становище у провідних напрямках дослідження. І саме головне, даний факт свідчить про перехід Японії до політики динамічного планування наукових досліджень і засвоєння нових технологій.

В Україні організаційно інноваційний потенціал держави формувався в наукових закладах: частина з яких перебуває під юрисдикцією державних наукових установ (академії наук, державних ВНЗ тощо); частина має самостійний характер (галузеві НДІ та академії); частина розміщена безпосередньо на промислових підприємствах (конструкторські бюро, наукові лабораторії, відділи інноваційного розвитку тощо). Сучасними формами організації ІІ держави виступають також інноваційні банки, фонди, страхові фірми, біржі, служби менеджменту, маркетингу, реклами, інформаційно-комунікаційні та сервісні організації, що здійснюють свою діяльність у науковій сфері. Так, у 1988 р. наукова діяльність у нашій країні здійснювалася у 1900 наукових установах, організаціях і підприємствах. У них було зайнято майже 500 тис. наукових працівників (у тому числі 6,5 тис. докторів наук і 150 тис. кандидатів наук). У процентному співвідношенні, порівнюючи з США, то цей показник становив відповідно 5,4% і 6,4% всього працездатного населення. Проте вже з кінця 1980-х років, коли радянську економіку охопив «параліч», потреба у науковій продукції різко впала. Вдвічі скоротилася кількість проектних і дослідницьких організацій, відповідно наполовину зменшилася чисельність наукових працівників, а також питома вага асигнувань на розвиток науково-дослідних і проектно-конструкторських робіт «досягла» катастрофічної величини: з 3% до 0,3% ВВП країни і це при тій умові, що фінансування науки на рівні, нижчому 1%, повністю позбавляє її можливості розвиватися. Відсутність дієвого механізму впровадження технологій і технологічних рішень, скорочення кадрового потенціалу у вітчизняній науці – основні перепони на шляху зростання реальної економіки.

Зараз Україну характеризує зростання віку наукових працівників особливо з науковим ступенем. Причина цьому – «вимивання умів» - вплив молодих талановитих та перспективних наукових працівників за межі країни. Середній вік

працівників у сфері НДР за останнє десятиріччя перевищив 50 років, зокрема: докторів наук 61-63 років, а кандидатів наук наблизився до 53 років. На Заході є своєрідні «мисливці за головами», які постачають талановитих програмістів комп'ютерним підрозділам західних компаній, які страдають від гострого дефіциту «інтелектуальної сировини». За деякими даними в США в індустрії високих технологій залишаються незаповненими 190 тис. робочих місць (у світі близько півмільйона) [14, с.41]. В перелік країн, які є постачальниками «сірого золота» - інтелекту – поряд з Індією, Росією, Румунією, Болгарією та Філіппінами входить і Україна. І це при тому факті, що в Україні закладена в різні історичні часи сильна генетична основа для динамічного розвитку найсучасніших напрямків фундаментальної та прикладної науки всесвітньо відомими вченими такими як: І.Пулюй, А.Александров, М.Богомолів (фізика), М.Кравчук, В.Глушков, М.Граве (математика і кібернетика), М.Туган-Барановський, С.Кузнець, П.Птуха (економіка), І.Сікорський, Ю.Кондратюк, О.Антонов, С.Корольов, М.Янгель, Є.Патон, Б.Патон (техніка і космонавтика), І.Мечников, О.Палладін, О.Богомолець, В.Філатов, М.Амосов, В.Вернадський (медицина і біологія) та ін.

Можна відверто зауважити, що за роки незалежності нашої держави у суспільній думці підірваний авторитет наукових кадрів, знецінилися знання і значення вищої освіти. Із-за відсутності робочих місць стало проблемою працевлаштування молодих випускників з вищою освітою. Відбулася непродумана перебільшена підготовка юристів і економістів і зовсім утрачений інтерес у молоді до технічних дисциплін і педагогічної діяльності. А насильне впровадження болонської системи навчання не дає ні користі, ні відповідних знань. Практично таке поняття як навчання, як кропітка і відповідальна робота, у дітей відсутнє. Фактично значна кількість студентів очної форми навчання проводять безтурботне і безвідповідальне «перебування» у навчальному закладі. Єдиною турботою для них є оплата за «навчання» в тому випадку, коли їх батьки неспроможні оплатити знову ж таки по причині відсутності робочих місць (особливо по селах).

Важливою складовою інноваційного потенціалу, від якої значною мірою залежить успішність виконання НДПКР – є матеріально-технічна база організацій, де виконуються наукові та науково-технічні роботи. Тут також обстановка бажає кращого, адже спостерігаються надзвичайно низькі темпи оновлення парку. Більшість машин і устаткування, які знаходяться в користуванні організацій, що виконують НДПКР України перебувають в експлуатації 11-20 років (51,% всієї кількості) або й понад 20 років (26,2%). Фізична зношеність основних фондів сягнула за 70%, а моральна 90%. Все вище сказане стало основною причиною подальшого скочування України на «задвірки» науково-технічного та соціально-економічного прогресу. Авторитетні зарубіжні експерти, наприклад, рейтинг світового банку після проведеного у 1996 р. дослідження «Про людський розвиток в Україні» констатував перехід нашої країни з порядку держав з високим індексом людського розвитку спочатку в так званий середній клас, а вже у 1998 році – експерти даної інституції впритул приблизили Україну до позиції країн – «злидарів» щодо якості людського життя. Отже, науково-інноваційна сфера належить до тих галузей господарського комплексу України, які зазнали найбільш істотних змін в умовах трансформації економічних відносин. На думку спеціалістів з Інституту географії НАН України (Т.Ю. Мельниченко та ін.), загальні тенденції розвитку наукової діяльності в нашій державі свідчать про руйнацію наявної системи організації наукових досліджень та неефективність діяльності наукових ресурсів в Україні [10, с.100]. Особливо відчутна деформація організаційної та галузевої структури наукового комплексу на регіональному рівні. В даний час значно знизилась роль традиційних осередків інноваційної діяльності держави, особливо в обласних центрах та у великих містах. Натомість зростає значення наукового комплексу ядер промислових агломерацій – Київського, Харківського, Дніпропетровського і Донецького. За даними КВЕД, із 458 міст України лише 120 здійснюють регулярні витрати на технологічні інновації. Причому на 20 міст України

припадає майже 90% всієї інноваційної діяльності держави, а на ядра промислових агломерацій – 53%. Отже, для України характерна висококонцентрована структура формування інновацій із переважанням декількох основних центрів НДР. Серед них насамперед виділяється Київ (понад 28% від усіх загальних інноваційних витрат), на другому місці Харків (8,17%), на третьому до недавнього часу (до 2014 року) був Донецьк (6,97%) і на четвертому місці Дніпропетровськ (6,65%). Насторожують доволі низькі показники розвитку науково-інноваційної діяльності в Одесі (1,79%) та у Львові (1,04%) від загальних показників інноваційно-технологічних витрат.

Варто зауважити, що пріоритетним залишається фінансування наукової діяльності за рахунок замовників, яке ще у 2002 р. перевищило 60% його загального обсягу, зокрема частка закордонних замовників становила 26,2%, що є значно вищою, ніж у розвинутих країнах (у Великій Британії на іноземні джерела припадає близько 14,%, Франції – 8,3%, Італії – 3,9%, а у Японії лише 0,1%) і це може у перспективі загрожувати втратою інтелектуальної власності. Взнявши до уваги досвід «нових індустріальних країн» та ряду країн з перехідною економікою, можна зрозуміти, що пріоритетні напрямки державної фінансової підтримки стосувалися насамперед технологічно передових галузей економіки, які детермінували НТП країн і мали досить конкретний характер. Якщо екстраполювати ці програми на вітчизняні умови, то на наш погляд, пріоритетними повинні бути галузі, що складають основу «економіки знань», а саме: 1) розвиток комп'ютерних мереж; 2) створення нових поколінь мікросхем; 3) створення телебачення з високим ступенем можливостей екрана; 4) нові ліки та засоби захисту рослин; 5) створення нових матеріалів; 6) розвиток природоохоронних технологій; 7) розробка нових джерел енергії; 8) розробка нових функціональних біоматеріалів; 9) створення нового покоління ядерних реакторів та засобів контролю та ін.

Можна сміливо зауважити, що для технологічного прориву України саме за цими стратегічно важливими напрямками в нашій країні такі передумови є, тобто матеріальні, інтелектуальні та виробничі ресурси. Проте існує брак фінансових коштів підтримки цих проектів. Для реалізації цих проектів використовуються державні замовлення, водночас слід відзначити пріоритетність у структурі фінансової підтримки інноваційної діяльності вітчизняних підприємств (передусім малих наукомістких підприємств) і коштів приватних осіб та структур. Однак, на сьогодні основним джерелом фінансування інновацій у промисловості України залишаються власні кошти підприємств, питома вага яких становить майже 70% у загальному обсязі. Причиною недостатності та ускладненого залучення інших ресурсів – інвестицій зокрема – є несприятливий інвестиційний клімат, відсутність венчурного капіталу та ін. Крім того, у нашій державі фінансування інноваційної діяльності підприємств характеризується і низьким використанням кредитних важелів його розміщення. В той час, як інноваційні проекти є, як правило, довгостроковими та вимагають значних капіталовкладень на свою реалізацію, а кредитні ресурси надаються здебільшого на короткий термін та під високі відсотки. Таким чином, недостатність джерел фінансування із за низького рівня платоспроможного рівня на інновації вітчизняних замовників зумовлює, в свою чергу, і щорічне скорочення кількості наукових розробок. Отже, вихід один – потрібні інвестиції – довгострокові вкладення капіталу в галузі економіки у власній країні (чи за кордоном) у підприємства різних галузей, у соціально-економічні програми чи інноваційні проекти [15, с.123].

Під інвестиціями слід розуміти грошові кошти, цільові банківські вклади, акції та інші цінні папери, технології, машини, устаткування, ліцензії, в т.ч. товарні знаки, кредити, будь-яке інше майно або майнові права, інтелектуальні цінності, що вкладаються в об'єкти підприємницької діяльності з метою одержання доходів (прибутку) і досягнення соціального ефекту. Фінансові інвестиції – це грошові вкладення коштів у різні фінансові активи. До них відносяться вкладення: в акції, облігації, інші папери, випущені як приватними підприємствами, так і державними, або

місцевими органами влади; в іноземні валюти; у банківські депозити; в об'єкти тезаврації. Інвестиційна діяльність являє собою вкладення фінансових коштів у сукупність практичних дій щодо їх реалізації. Залежно від суб'єктів інвестиційної діяльності, які приймають рішення щодо вкладення власних, позичкових і залучених майнових, а також інтелектуальних цінностей, виділяють державні інвестиції, приватні інвестиції, іноземні інвестиції і спільні інвестиції. Вони створюють можливості для економічної діяльності суб'єктів господарювання. Тому досить важливим є наявність у підприємства механізмів, що перетворюють зростання його вартості у грошовий капітал – прибуток, а також створюють умови циклічності розвитку та можливості для розширення інвестиційної діяльності, як в рамках підприємства, так і в рамках сукупної діяльності, створення дочірніх та спільних підприємств.

Формування інвестиційного потенціалу полягає у створенні додаткових інвестиційних можливостей, що можуть бути реалізовані підприємством шляхом мобілізації внутрішніх або залучення зовнішніх ресурсів. Інвестиційний потенціал підприємства представляє собою здатність його реалізувати сукупність інвестиційних можливостей щодо генерування додаткових потоків капіталу завдяки мобілізації наявних ресурсів з метою підвищення вартості об'єкту інвестування.

У реальних економічних умовах інвестиційні можливості мають властивість накопичуватись, поступово утворюючи інвестиційний потенціал. Формування інвестиційного потенціалу відбувається під впливом позитивних та негативних факторів (табл. 2).

Доцільно зауважити, що формування інвестиційного потенціалу (Інв.П.) є закономірним явищем та залежить від того, яка з наведених груп факторів переважає. Реалізація потенціалу полягає в усуненні в рамках свого кола впливу негативних факторів з метою максимізації вартості компанії. У відповідності до їх співвідношення потенційні інвестори приймають рішення щодо доцільності інвестування, а підприємство – обирає інвестиційну стратегію. Показником для попередньої оцінки накопиченого інвестиційного потенціалу виступає середня рентабельність інвестицій в країні чи в галузі. Норма рентабельності інвестицій для західноєвропейських країн на даний час становить 20%, а для України та деяких східноєвропейських країн характерна на рівні 35-40%. Це пояснюється наявністю надлишкового інвестиційного потенціалу, який утворюється внаслідок відстрочення інвестицій у часі.

Таблиця 2.

Вплив факторів на інвестиційний потенціал підприємства

	Позитивні фактори	Негативні фактори
Внутрішні фактори	<ol style="list-style-type: none"> 1. Кваліфікований менеджмент 2. Високий рівень рентабельності продаж 3. Виробництво інноваційного продукту 4. Діяльність компанії відповідає стандартам розвинених країн 5. Технологія, яка використовується, відповідає найкращим світовим стандартам 6. Високий рівень оборотності капіталу 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Недостатня кваліфікація персоналу 2. Технологія, що використовується, поступається існуючим аналогам 3. Незадовільна маркетингова політика 4. Дефіцит оборотних коштів 5. Інфляція в країні 6. Недосконале чинне (податкове та регуляторне) законодавство 7. Політична нестабільність в країні 8. Низький рівень капіталізації фондового ринку
Зовнішні фактори	<ol style="list-style-type: none"> 1. Інвестиційно-приваблива політика держави 2. Високі темпи розвитку ринку, прийнятний рівень конкуренції 3. Підвищений інтерес світових ТНК до нових ринків збуту своїх товарів 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Відсутність інвестиційно-привабливої політики держави 2. Низькі темпи розвитку ринку, жорстка конкуренція 3. Глобальна економічна криза і зниження рівня інвестиційної діяльності

У економічних системах, де діють закони економічного розвитку, процес накопичення та реалізації інвестиційного потенціалу відбувається безперервно шляхом реінвестування прибутку у нові перспективні проекти, галузі чи регіони. У країнах з ефективно функціонуючими ринковими механізмами накопичення Інв.П. триває до певної межі. Далі відбувається процес його реалізації – тобто надходження інвестицій, їх використання та відповідно підвищення вартості об'єкту інвестування. У нестационарних економіках, де закони економічного розвитку не діють, цей процес має дещо інший вигляд. Відсутність дієвих механізмів залучення інвестицій та подальшої реалізації потенціалу призводить до його надмірного накопичення в масштабах країни. Спочатку призводить до підвищення можливої доходності інвестицій, а згодом накопичення нереалізованих своєчасно інвестиційних можливостей негативно впливає на підприємство. Тобто існує певна межа, за якою інвестиційний потенціал починає зменшуватись, а згодом – прагнути до нуля.

Висновки. Отже, потенціал в загальному розумінні – це не використані можливості і його ніяк не можна ототожнювати з ресурсозабезпеченістю, а тим паче з результатами виробництва. Також на випадок вичерпного використання резерву, він переходить у ресурс і стає фактором виробництва, а потенціал становиться уже фактично використаним ресурсом.

Інноваційний потенціал – це сукупність наявних у країні інтелектуальних, технологічних, науково-виробничих ресурсів з відповідним їх інфраструктурним забезпеченням, які здатні створювати нові знання та ефективний механізм їх комерційного застосування. Він об'єднує в собі три складові: ресурсну, внутрішню і результативну.

На даний час для України характерна висококонцентрована структура формування інновацій із переважанням декількох основних центрів науково-дослідних робіт: Київ, Харків, Дніпропетровськ і до 2014 р. був Донецьк. Роль традиційних осередків інноваційної діяльності держави знижується, особливо у обласних центрах та великих містах.

Для активації інноваційних процесів в країні необхідна продумана і виважена державна інноваційна політика, реалізація якої створила б відповідні соціально-економічні, організаційні та правові умови для ефективного функціонування науково-дослідних та проектно-конструкторських робіт. Сильна генетична основа для динамічного розвитку найсучасніших напрямків фундаментальної та прикладної науки уже закладена в різні історичні часи всевітньо відомими вітчизняними вченими.

Ще одна важлива умова, яка впливає на активізацію і нормальне функціонування інноваційної діяльності – це її фінансування. Необхідні інвестиції – тобто довгострокові вкладення капіталу у соціально-економічні програми та інноваційні проекти. У реальних економічних умовах інвестиційні можливості мають властивість накопичуватися, поступово утворюючи інвестиційний потенціал. Його формування відбувається під впливом позитивних і негативних факторів.

В останні роки в Україні на сповільнення інноваційної діяльності вплинули наступні фактори: 1) загальний спад виробництва і високий рівень інфляції (49%); 2) незадовільна динаміка структурних перетворень у промисловості; 3) ресурсні обмеження; 4) збільшення тривалості прийняття рішень про освоєння у виробництві нових типів машин і устаткування; 5) фізична зношеність основних фондів сягнула за 70%, а моральна 90%; 6) зниження частки інноваційної продукції у загальному обсязі промислової продукції нашої держави; 7) зниження активності зовнішньоекономічної діяльності України, що призвело до посилення імпортозалежності нашої держави від наукоємних товарів і науково-технічних послуг; 8) локалізація в країні трудо- і ресурсномістких, а також екологонебезпечних виробництв; 9) відсутність попиту на

наукових працівників призвело до «вимивання умів» - молоді, талановиті і перспективні вчені виїжджають зі своїми сім'ями за границю (США, Японія, Китай і в країни Західної Європи).

Список використаних джерел:

1. Асаул А.Н., Джаман М.А. Антикризисное управление корпоративными структурами в инвестиционно-строительном комплексе. Монография / СПб ГАСУ. – СПб. – 2001. – 254 с.
2. Байнев В.Ф. Экономика региона: уч. пос. / В.Ф. Байнев, С.А. Пелих; под ред. С.А. Пелиха. – Минск, ИВЦ Минфина, 2007. – 272 с.
3. Буднікевич І.М., Школа І.М. Становлення регіонального ринку інновацій в Україні. – Чернівці: «Зелена Буковина», 2002. – 200 с.
4. Геєць В.М. Інноваційні перспективи України / В.М. Геєць, В.П. Семиноженко. – Харків: Константа, 2006. – 272 с.
5. Джаман М.О. Теорія економіки регіонів: навч.пос. / М.О. Джаман – К.: «Центр учбової літератури», 2014. – 384 с.
6. Довгаль Ю.С. та ін. Організаційні аспекти формування трудового потенціалу регіону в контексті його інноваційного розвитку // Економіка і регіон. – 2009. – №1. – С.216-221
7. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18.09.91 №1560 – XII.
8. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002. №40 – IV
9. Інноваційна складова економічного розвитку. Монографія // НАН України, Ін-тут економіки. Відповід.ред. Л.К. Безчасний. – Київ, 2000. – 224 с.
10. Іщук С.І. Регіональна економіка: Теорія. Методи. Практика: підручник / С.І. Іщук, О.В. Гладкий; Київ, нац. ун-т ім. Т.Шевченка. – К.: Знання, 2013. – 447 с.
11. Мельник О.О. Індекс розвитку людського потенціалу як індикатор ефективності соціальної політики країни // [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://www.confcontact.com/2009ip/melnikoo>
12. Національна економіка: навч.пос. / За заг.ред. Носової О.В. – К.: ЦУП, 2013. – 512 с.
13. Онишко С.В. Фінансове забезпечення інноваційного розвитку: Монографія. – Ірпінь: Національна академія ДПС України, 2004. – 434 с.
14. Охотники за головами // Бизнес Уик. – 1997. – №6. – С.40-44.
15. Райсберг Б.А., Лозовский Л.Ш. Стародубцева Е.Б. Современный экономический словарь. – М.: МНФРА – М, 1997. – 496 с.
16. Санто Б. Инновация как средство экономического развития. М.: Прогресс, 1990. – 256 с.
17. Черваньов Д.М., Нейкова Л.І. Менеджмент інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств України. – К.: Т-во «Знання», КОО, 1999. – 514 с.